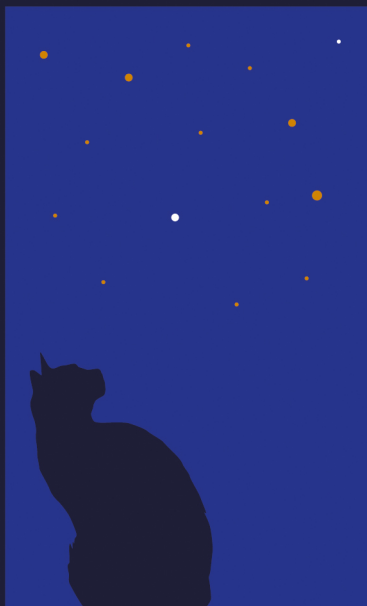
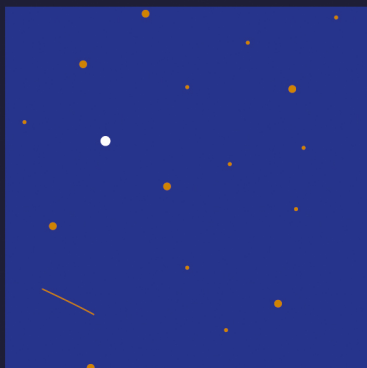

SAMUEL WELLS

KLEINER GELOOF
GROTERE GOD

Een verhaal om mee te leven

Inhoud

Woord vooraf	9
Inleiding	13
1. Krukken voor misleiden?	23
2. Catalogus van verraad?	45
3. Sprookje voor onvolwassenen?	77
4. Verdovend middel voor de arme?	107
5. Intolerant vergif?	131
6. Aanrichter van intense schade?	155
7. Oorzaak van eindeloze conflicten?	179
8. Eén van de vele wegen?	205
9. Arrogant narcisme?	227
10. Wrede fantasie?	253
Een geloof om mee te leven	279
Studiehandleiding	281

Woord vooraf

Ik ben schrijver, maar allereerst predikant. Ik ben dankbaar dat James Ernest en David Bratt in een opname van mijn preek op Paasochtend 2020 in St. Martin-in-the-Fields het embryo van een boek ontwaarden, en vervolgens geduldig afwachtten terwijl ik zorgvuldig overwoog hoe dat zou geschieden. Ik ben vooral dankbaar dat Ruth Taunt, die van deze hoofdstukken een persoonlijke pelgrimstocht gemaakt heeft, mij door middel van opmerkingen en gesprekken het diepgaande belang van deze kwesties heeft laten ervaren. Ik ben dankbaar dat Steph Welsh me geholpen heeft te ontdekken waar dit boek werkelijk over ging. Ik ben blij met de gesprekken met Octavia Stocker, als zij er niet geweest was, was één bepaald onderwerp nooit aan de orde gekomen; met Frances Stratton, die heel behulpzaam was bij het verwoorden van de tien belangrijkste vragen; met Gabriella Noble, die de puntjes op de i zette, en met Karl Travis, die me bleef aansporen en ondertussen de dagen telde. Ray Barfield, Stanley Hauerwas en Maureen Knudsen Langdoc waren gewaardeerde gesprekspartners, van het type dat zegt: ‘Het manuscript is prima, maar je kunt het niet publiceren als je dat woord hier gebruikt en die zin daar.’ John Inge en Farley Lord namen steeds weer de tijd om ieder woord te lezen en nuttige, verhelderende en bemoedigende opmerkingen te maken: de nauwkeurigheid van zulke lezers is een waardevol geschenk voor elke schrijver.

Ik kan dit boek niet voor me zien buiten de drie contexten waarmee ik het altijd zal associëren. De eerste is het gezelschap van Jo, Laurie en Steph Wells, die erin slaagden de woestijn van de pandemie tot bloei te brengen en bij wie ik zegen, vrede en ruimte vond om na te denken en te schrijven toen overal om ons heen spanning, bezorgdheid en angst heersten. Dit boek werd geboren tijdens de eerste lockdown, op lange, zonnige lentedagen, toen de positieve kanten van de ontwrichting nog gelijke tred hielden met de beproevingen. Het werd een reddingslijn toen de hemel later in het jaar loodgrijs werd en de stemming nog somberder.

De tweede context is het ontstaan van de *Being With*-cursus, die ik bedacht heb met mijn collega Sally Hitchiner. Het samen uitdenken, presenteren en ontwikkelen van de cursus, en de deelname aan de training door en de samenwerking met een wolk van getuigen in Londen, in het Verenigd Koninkrijk en wereldwijd, zorgde ervoor dat geloofsvragen in 2020 meer centraal kwamen te staan in mijn bediening dan ooit tevoren. Het leverde de praktijk waarvoor het schrijven van dit boek de theorie bood. Ik ben de deelnemers aan dit proces stuk voor stuk dankbaar voor alle blijken van genade.

De derde context vormden de bijzondere collega's, gemeenteleden en gemeenschap waarmee ik gezegend ben in St. Martin-in-the-Fields. Ik geloof in de kerk, omdat ik nog nooit zoveel solidariteit, improvisatievermogen, veerkracht en goedheid heb gezien als op die plek, in 2020. Ik vind het fijn om christen te zijn, omdat ik graag in gezelschap verkeer van mensen zoals zij – mensen die verdriet weten te veranderen in mogelijkheden, beproevingen in kansen, treurnis in dans. Ik schrijf met overtuiging over het christendom omdat ik zoveel waardigheid gezien heb onder tegenstand, zoveel grootsheid heb ervaren in moeilijkheden, en zoveel liefde heb ontmoet ondanks pijn. Deze mensen vormen een beter bewijs voor de waarheid van het christendom dan dit boek ooit kan zijn.

Het merendeel van de thema's in deze hoofdstukken heb ik elders ook behandeld. De notie van de essentie en existentie in hoofdstuk 1 wordt verder uitgewerkt in *Walk Humbly*. De verhouding tussen Jezus en het lijden en het kwaad in hoofdstuk 2 komt aan de orde in *Hanging by a Thread*, *A Nazareth Manifesto*¹, en *A Cross in the Heart of God*², terwijl ik het verschil tussen *met* (of *bij*) en *voor* in heel veel boeken behandel, voor het eerst in *Living without Enemies* en het meest in *With*³. Het idee van improvisatie en het stuk in vijf bedrijven in hoofdstuk 3 wordt uitgebreid besproken in *Improvisation*. De doorsnede van het persoonlijke en het politieke, besproken in hoofdstuk 4, komt ter sprake in de Amerikaanse uitgave van *How Then Shall We Live?*⁴, waarin ook de lhbt+-issues binnen de kerk besproken worden die een verdere uitwerking vormen van hoofdstuk 5. De verhandeling over het vooruitzicht van het ontstaan van een betere kerk op basis van fouten in het verleden in hoofdstuk 6 is onderwerp van *A Future That's Bigger Than The Past*⁵. De vraagstukken van vrede en verzoening die in hoofdstuk 7 aan de orde komen, zijn het onderwerp van *Love Mercy*. De bespreking van andere godsdiensten in hoofdstuk 8 gaat in op thema's die ik onderzocht heb in *God's Companions* en *Incarnational Mission*. Kwesties als wetenschap en ecologie die naar voren komen in hoofdstuk 9 krijgen een uitvoeriger behandeling in *Learning to Dream Again* en *Incarnational Ministry*. En het lastige van vertrouwen, het onderwerp van hoofdstuk 10, is het leitmotiv in *Wees niet bang*.

In het aannemelijke geval dat dit boek de lezer ertoe brengt mijn andere publicaties te laten voor wat ze zijn en mensen te zoeken die het beter doen, volgen hier de vier heel verschillende boeken die mij

1 Nederlandse vertaling: *Een Nazaret-manifest*, Van Wijnen, Franeker 2020.

2 Nederlandse vertaling: *De gewonde God*, KokBoekencentrum, Utrecht 2022.

3 Nederlandse vertaling: *Niet voor maar bij*, Van Wijnen, Franeker 2019.

4 Nederlandse vertaling: *Hoe zullen we leven?*, KokBoekencentrum, Utrecht 2018.

5 Nederlandse vertaling: *De toekomst die groter is dan het verleden*, KokBoekencentrum, Utrecht 2020.

het meest beïnvloed hebben. Het geval wil dat ik vlak nadat ik Tom Hollands *Dominion: How the Christian Revolution Remade the World* (New York: Basic Books, 2019)⁶ gelezen had, begon met het schrijven van dit boek, en ik vond Toms onderzoek, argumentatie en illustraties geweldig boeiend als achtergrond voor mijn eigen project. Het boek van Stanley Hauerwas, *The Peaceable Kingdom: A Primer in Christian Ethics*, las ik meer dan dertig jaar geleden voor het eerst. Hij zou de laatste zijn die zou zeggen dat zijn boek doet wat ik met mijn boek beoog te doen, maar zijn hoofdstuk over Jezus heb ik nagenoeg uit mijn hoofd geleerd en het vormde voor mij een krachtige oproep tot geloof. Het belang ervan voor mij was dat het zo helder aangaf wat er mis was met het christendom, maar toch een opbouwend, intelligent geloof aanreikte: precies wat ik hier probeer te doen. Het is moeilijk om niet geraakt te worden door David Bentley Hart's *Atheist Delusions: The Christian Revolution and Its Fashionable Enemies* (New Haven: Yale University Press, 2009): zijn belezenheid, humor, en polemische wendbaarheid zijn ongeëvenaard. Als je je zorgen maakt over de zogeheten Nieuwe Atheïsten, is dit boek het beste dat er op de markt is. Je wilt Hart in je team tijdens lastige discussies. En ten slotte: voor mij blijft Vincent Donovans *Christianity Rediscovered* (Londen: SCM, 2001) de meest inspirerende onderbouwing van de praktische werkbaarheid van het christelijk geloof.

Dit boek is opgedragen aan twee vrienden met wie ik heel wat dierbare momenten en grootse avonturen heb doorgemaakt. Het koninkrijk der hemelen bestaat uit mensen zoals zij.

6 Nederlandse vertaling: *Heerschappij*, Athenaeum, Amsterdam 2020.

Inleiding

We leiden ons leven in verhalen, maar vaak is er een botsing van verhalen nodig, of een dramatische gebeurtenis die we niet kunnen plaatsen in het verhaal zoals wij dat ervaren, om ons daarvan bewust te maken. Zo viel de coronapandemie het verhaal binnen waarin de wereld zich waande – en herschreef dat verhaal met veel meer aandacht voor sterfelijkheid, samenwerking en ontwrichting dan iemand tot dusverre ooit voor mogelijk of nodig had gehouden. En tijdens de pandemie was er een voortdurende worsteling gaande rond dat verhaal – de ongeduldige behoefte om te voelen dat het einde in zicht kwam, de tegenzin om te erkennen dat de zaken eerst slechter zouden kunnen worden voordat ze beter werden, het verlangen naar helden en snelle remedies. Op een soortgelijke manier benadrukte de Black Lives Matter-beweging dat het verhaal van Amerika, van de wereld, niet, zoals altijd werd gezegd, ieders verhaal was; het werd nog steeds, te vaak en ongecensureerd, verteld als een deelverhaal, voor sommigen, maar niet voor anderen. Ondertussen onderstreepte de klimaatcrisis herhaaldelijk dat het menselijke verhaal, laat staan het verhaal van de planeet, niet vanzelfsprekend een ‘wordt vervolgd’ had – in elk geval niet zonder onmiddellijk ingrijpen en een verandering van hart en levenswijze.

Dit is een boek over verhalen. Het gaat over een grotendeels verleden maar nog niet zo lang achter ons liggende tijd dat een verhaal genaamd het christendom in het Westen algemeen als grotendeels

onbetwist bekend stond, of als fundamenteel onderdeel van een groter cultureel verhaal: geloof en vertrouwen in de leer en het leven van het christendom waren de normale, onproblematische standaard, en jezelf christen noemen kwam neer op het onderschrijven van een redelijk, plausibel of heilzaam stelsel van gezag en moraal. Het erkent dat er in de afgelopen 250 jaar, en in het bijzonder in de laatste zestig jaar, een concurrerend verhaal is opgedoken dat in grote lijnen kan worden aangeduid als seculier humanistisch en dat het model waarop ons vertrouwen en onze overtuigingen gebaseerd zijn, heeft veranderd. Dit verhaal veronderstelt dat het volgen van een controversiële figuur van 2000 jaar geleden en Hem zien als het brandpunt van de hele werkelijkheid en het gezicht van de eeuwigheid, indruist tegen het hedendaagse denken. Daarmee wordt het christendom beroofd van zijn identiteit als heilzaam fundament en lijkt het samen te vallen met minder aangename zaken: het is veroordelend, bekrompen, absurd, onverdraagzaam, dwaas en gewoon slecht. En net zoals het christendom zich nooit realiseerde een verhaal te zijn, maar zichzelf als normaal, gezond en wijs beschouwde, beschrijft het concurrerende verhaal zichzelf nu met diezelfde weinig reflectieve termen.

Die verandering betreur ik niet. Ik geloof dat ze vooral goed is voor het christendom. Waarom? Omdat een groot deel, en misschien wel het merendeel, van de kritiek die de concurrerende verhalen op het christendom hebben, gegrond, terecht en *to the point* is, en veel meer dan de meeste mensen beseffen, bestaat ze uit argumenten die voortkomen uit het christendom zelf. Dus in plaats van het concurrerende verhaal af te doen als vijandig en respectloos, omdat het het christendom zijn rechtmatige plek in de maatschappij ontzegt, zie ik het concurrerende verhaal als een stimulans om het christendom te vernieuwen en het dichter bij zijn kernwaarden te brengen. Dit zuiverende vuur verteert de verkeerde ontwikkelingen en onverstandige toevoegingen en onthult hoe het christendom altijd al had moeten zijn: radicaal, moedig en kwetsbaar, en toch schitterend, opwindend en waar.

Dit boek is voor mensen zonder christelijke achtergrond, voor mensen die afkomstig zijn uit een andere geloofstraditie, voor christenen die worstelen met hun geloof, en voor mensen die Christus een herkansing willen geven na teleurstellingen, pijn of desillusie. Elders schrijf ik over vijf soorten mensen: zoekers, afvalligen, mensen die zichzelf niet gelovig noemen, andersgelovigen, en vijandigen. Elk van deze benamingen, misschien met uitzondering van de mensen die zichzelf niet als gelovigen beschouwen, veronderstelt een verhaal. Ik verwacht geen recht te doen aan de complexiteit van de verhalen van degenen die dit boek lezen. Maar ik hoop dat iedereen die zich identificeert met een van deze verhalen zich hier gerespecteerd zal voelen. Er zijn redenen te over om geen christen te willen zijn, en toch ben ik het. En ik geloof dat we om het te worden, of te blijven, niet de redelijke en wijdverbreide overtuigingen die ingaan tegen het christendom moeten negeren of naast ons neerleggen, maar de confrontatie met die overtuigingen moeten aangaan en ze stuk voor stuk zien als een geschenk van een kritische vriend, onze dankbaarheid uiten voor het inzicht en de uitdagingen die ze ons bieden, eerlijk zijn over de punten waarop het christendom in de fout gegaan is, en ons uitstrekken naar een hernieuwd, gematigder, maar nog dynamischer geloof. De zin die ik graag gebruik is: 'Een nederiger geloof met een grotere God.'

Mijn werkwijze is dat ik de tien naar mijn mening meest steekhoudende bezwaren tegen het christelijk geloof verwoord heb als tien vijandige beschuldigingen en die als hoofdstuktitels heb genomen. Dit op basis van diepgaande gesprekken met mensen van diverse leeftijden die met één been in, en één been buiten het christelijk geloof staan, die acute gêne voelen als ze erkennen dat ze betrokken zijn bij een kerk, en die door vrienden en familieleden voortdurend worden herinnerd aan de perversiteiten en excentrieke trekken van het geloof, maar zich desondanks aangetrokken blijven voelen door iets wat ze zelf niet goed kunnen verwoorden. Ik heb ervoor gekozen om niet te

beginnen met wat het christendom naar mijn overtuiging is en betekent, maar te reageren op zijn beschaafde verachters en tegelijkertijd in te gaan op de sluimerende angsten en zorgen van hen die geen idee hebben waar ze zichzelf in welk spectrum van welk geloof ook zouden plaatsen. Uiteindelijk bleken vijf van de tien hoofdstuktitels aanklachten tegen God te zijn, en vijf bezwaren tegen christenen en de kerk. Hoewel dit geen opzet was, lijkt het me een passende balans tussen theologie en moraal, geloof en geloofspraktijk.

Het heeft een tijd geduurd voor ik er uit was hoe de opbouw van elk hoofdstuk eruit moest zien, maar toen die klaar was, realiseerde ik me dat hij leek op de benadering van Thomas van Aquino in zijn opmerkelijke (en uiterst langdradige) dertiende-eeuwse *Summa Theologica*. Aquino ontleent aan de twaalfde-eeuwse Andalusische moslimgeleerde Ibn Rushd (ook bekend als Averroes) de volgende argumentatiemethode: hij begint met een aantal tegenwerpingen, komt dan met een contra-argument waarbij hij gevestigde theologische autoriteiten citeert, brengt vervolgens zijn eigen positie onder woorden en gaat ten slotte in op de tegenwerpingen. Deze nauwkeurige werkwijze stelt hem in staat het traditionele standpunt, het tegenargument en zijn eigen standpunt naast elkaar te zetten en ze stuk voor stuk zo goed mogelijk te verdedigen. Ik gebruik een vereenvoudigde versie van Aquino's methode: ik begin met het traditionele verhaal, geef vervolgens een concurrerend verhaal, en kom daarna met mijn eigen voorstel. Lezers die bekend zijn met mijn werk zullen het patroon herkennen dat ik in *Improvisation* heb aangeduid als over-aanvaarding en respect als sleutelbegrippen in de christelijke ethiek. Dus wanneer ik het 'aanbod' van het concurrerende verhaal (en de kritiek van het traditionele verhaal) krijg, verwerp ik die niet en doe ik ook niet mijn best ze eronder te krijgen – maar ik accepteer ze ook niet zomaar. In plaats daarvan behandel ik ze als een geschenk en probeer ze te over-aanvaarden door ze als aanzet voor een groter verhaal te gebruiken. Op die manier wil ik christenen een voorbeeld geven van de

manier waarop ze kunnen ingaan op zowel de vijandigheid van de critici als de pijn van degenen die door de kerk in de steek gelaten zijn. Ik probeer de helderheid van Aquino te combineren met de zachtmoedigheid van een pastor-theoloog.

Zodoende begint ieder hoofdstuk met – zoals ik dat noem – het aloude verhaal: een overwegend traditioneel, orthodox christendom. Vervolgens wordt dat geloof uitgedaagd door de gebruikelijke en plausibele argumenten en bewijzen die ertegen ingebracht worden. Ik doe dit omdat ik erkenning wil geven aan de manier waarop het christendom in gebreke is gebleven, niet alleen in de toepassing van zijn principes, maar soms ook in de verwoording van die principes zelf. Vervolgens krijgt het verhaal dat ik het concurrerende verhaal noem – de manier waarop geschoolde, rationele mensen van onze tijd in grote lijnen denken – een podium. Natuurlijk is dit verhaal een generalisatie, en in sommige gevallen vertel ik meer dan één concurrerend verhaal. Maar het is bedoeld als contra-argument. Daarna sta ik stil bij de validiteit en de gebreken van dit concurrerende verhaal. Het derde deel van elk hoofdstuk biedt mij de gelegenheid om – zoals ik dat noem – een verhaal om mee te leven te introduceren. Dit is mijn kans om het terrein dat in de eerste twee paragrafen is verkend, te behandelen; niet door op een verdedigende manier de tegenwerpingen een voor een te ontkrachten in een poging het aloude verhaal overeind te houden en het van alle kritiek te vrijwaren, maar als een opbouwende visie voor een hernieuwd christelijk geloof. Ik sluit het hoofdstuk af door aan te geven op welke punten dit voorstel afwijkt van het traditionele christelijke verhaal en de gebruikelijke seculiere standpunten.

Mogelijk is de opbouw van dit boek het nuttigste aspect ervan. Dat komt doordat hij afwijkt van de twee bekendere manieren waarop in soortgelijke boeken de inhoud van het christelijk geloof wordt weergegeven. Volgens de eerste manier wordt het geloof eenvoudigweg vanaf nul uiteengezet. Met deze methode wordt het erg lastig om uit te leggen waarom we van hedendaagse inzichten over diepe waarheden en

gezond leven terug moeten naar een specifieke verzameling historische gebeurtenissen van tweeduizend jaar geleden; kort gezegd: het is erg lastig om van de rede over te stappen naar de traditie. Het wordt ook moeilijk om in te gaan op eerdere ervaringen van mensen met het christendom, of die nu goed, slecht of neutraal zijn. Het is een redenering zonder basis. In zulke redeneringen blijft over het algemeen onderbelicht in hoeverre het feitelijk om een verhaal gaat, en de kans is groot dat mensen erdoor afgestoten worden als ze ontdekken waar het verhaal vandaan komt en wat het allemaal als vanzelfsprekend beschouwt, vooral wanneer ze zich als lezer door een van deze zaken buitengesloten voelen. En in het bijzonder maakt deze benadering het heel moeilijk om – in mijn benaming – ‘een geloof om mee te leven’ te onderscheiden van wat ik ‘het aloude verhaal’ noem. Op terreinen waar de kerk het lange tijd duidelijk bij het verkeerde eind had, en soms nog steeds heeft, is deze benadering niet in staat onderscheid te maken tussen wat mensen altijd al geloofd hebben en dat wat de schrijver feitelijk voorstaat. Het gevolg is dat moeilijke onderwerpen over het algemeen vermeden worden, waardoor de lezer zich tekortgedaan voelt.

De alternatieve, veelgebruikte aanpak is ingaan tegen de critici. Maar als het antwoord geen ruimte laat voor het verwoorden van een opbouwend alternatief, loopt het in dezelfde val als het ‘geloof vanaf nul’-model. Door het schetsen van een nederiger geloof met een grotere God kunnen we zowel het verbijsterende aantal tekortkomingen van de kerk belijden als inzien en erkennen hoe de kerk in haar verwoording van het geloof in bepaalde opzichten het wonder van Gods mysterie niet werkelijk ten volle heeft doorgrond. Het gaat er niet om de discussie te winnen. Het gaat erom aan te tonen dat de uitdagingen aan het adres van het aloude verhaal en de beweringen van het concurrerende verhaal in heel wat opzichten volkomen gegrond zijn. Daarmee is elk hoofdstuk erop gericht de lezer te bevestigen, aan te moedigen en te inspireren tot overtuigingen die nog grootser en nog bezielder zijn.

De kern van het boek bestaat uit een paragraaf die in alle hoofdstukken terugkomt, met de titel 'Een verhaal om mee te leven'. Een groot deel van het materiaal daarin is een herhaling van mijn eerder gepubliceerde werken. Dat is onvermijdelijk, want ik verwoord hier de conclusies van een mensenleven en de argumenten uit veertig eerdere boeken. Daarmee wil ik niet zeggen dat dit boek een introductie is op die bonte verzameling publicaties; het enige wat het doet is een aantal nauwkeurig aangescherpte overtuigingen belichten. De indeling biedt namelijk niet de gelegenheid om alle lijnen te volgen waarmee ik me tijdens mijn theologisch onderzoek door de jaren heen heb beziggehouden. Ik schrijf deze paragrafen met opzet in een gemoedelijkere en speelsere stijl dan de voorgaande paragrafen; ik probeer tenslotte de boodschap over te brengen dat het christendom over vreugde gaat.

Het zal inmiddels duidelijk zijn dat het idee van verhalen een grote rol speelt in dit boek. Het boek is geschreven tijdens de coronapandemie, een tijd waarin verhalen ontzettend belangrijk werden, omdat mensen in elk stadium probeerden te ontdekken in welk verhaal ze zich bevonden, waar het verhaal naartoe ging, en op welk punt zijzelf een rol speelden. Ik rondde het boek af tijdens de chaotische laatste weken dat president Trump aan de macht was, toen bleek dat, wanneer je een leugen maar lang genoeg herhaalt, de mensen erin gaan geloven. Het geniale van Donald Trump was dat hij een stevast rancuneus verhaal vertelde waarin hij degenen die hem steunden een plek wist te geven. De stelling die cruciaal is voor dit boek is dat we stuk voor stuk ons leven vormgeven rond, in en vanuit verhalen – en dat geldt minstens evenzeer voor hen die het geloof afwijzen als voor hen die het in ere houden. De ironie van mijn betoog is dat degenen die het meest kritisch staan tegenover het christendom hun verwijten vaak ontlenen aan overtuigingen die zo diep met het christelijke verhaal verweven zijn dat noch zichzelf, noch degenen die ze beschuldigen, zich daarvan bewust zijn. Bij het beoordelen van de afzonderlijke verhalen gaat het er niet zozeer om zo diep mogelijk te graven om vast te

stellen welk verhaal op de meest overtuigende feiten gebaseerd is (omdat er geen enkel waardevrij feit bestaat dat nog geen deel uitmaakt van een niet-waardevrij verhaal); het gaat erom welk verhaal ons in staat stelt goed te leven.

De eerste drie hoofdstukken gaan over wat naar mijn mening de drie meest ingrijpende uitdagingen voor het christendom zijn: dat het allemaal verzonnen is, dat de God van het christendom een mislukking is, en dat het handboek van het christendom, de Bijbel, onbetrouwbaar, niet accuraat, en soms immoreel is. Het aangaan van deze uitdagingen geeft me de kans om een onderscheid te maken tussen eeuwige essentie en tijdelijke existentie, en te laten zien dat Jezus de hals van de zandloper is die beide verbindt. Ik maak van de gelegenheid gebruik om het lijden te omschrijven als een manifestatie van het grote mysterie van de dood en de nadruk te leggen op de gedachte dat God *met* ons is en ons verlangen dat God *voor* ons is en onze moeilijkheden oplost, overstijgt. Vervolgens stel ik voor op welke manier we dat wat de Bijbel is en doet op waarde kunnen schatten, in plaats van er kritiek op te leveren omdat hij niet is wat hij sowieso niet beoogt te zijn. In de daaropvolgende vier hoofdstukken ga ik in op uitingen van woede tegen de kerk, die voor het merendeel volkomen gerechtvaardigd zijn. Hier benadruk ik dat menselijk falen niet wijst op de onjuistheid van het christendom, maar op de noodzaak van berouw en verzoening. Elk van deze uitdagingen – armoede, seksualiteit, openlijke onderdrukking en conflicten – vereist een hernieuwing van het christendom, en in elk van deze gevallen probeer ik te verwoorden wat die hernieuwing zou kunnen inhouden. De twee volgende hoofdstukken gaan over de resterende ‘hete hangijzers’ van het vakgebied: andere godsdiensten en de wetenschap. Op beide gebieden heeft het christendom zichzelf vaak verlaagd door te ver te gaan in zijn beweringen of onsympathiek te zijn in zijn gebrek aan nederigheid. Dit zijn concurrerende verhalen die allebei een stimulans kunnen zijn voor een heropleving van het christendom, en niet voor de overwinning of

de onderwerping ervan. Ten slotte erken ik dat de vragen die ertoe doen, ondanks alle argumenten die worden aangevoerd, geen betrekking hebben op verstandelijk geloof maar op gelovig vertrouwen. In het laatste hoofdstuk voer ik een pleidooi voor het fundament waarop een dergelijk vertrouwen met recht kan worden gebaseerd.

Het boek eindigt met een beknopte samenvatting van mijn opbouwende argumenten, in de vorm van een hedendaagse geloofsbelijdenis. Het is niet mijn bedoeling met deze woorden datgene wat christenen eeuwenlang gezamenlijk beleden hebben, te vervangen, en ik voel enige twijfel bij het inwisselen van een verhaal voor een verzameling stellingen, maar mijn doel is de lezers te bevrijden uit een kluit van argumenten en hun iets te bieden waarop, uiteindelijk, ja of nee te zeggen valt. Ze pretendeert niet, net zo min als de oude geloofsbelijdenissen, allesomvattend te zijn. Maar ik hoop dat ze raakt aan de kern van de zaak. Ik vervang het meer gebruikelijke woord 'geloof' door 'vertrouwen', omdat ik denk dat vertrouwen het belangrijkste deel van het geloof is, en als er iets is wat de uitdaging samenvat waarmee de kerk vandaag geconfronteerd wordt, is dat niet het weggeven van het geloof, maar de erosie van het vertrouwen.

Ten slotte is geloof geen eenzame reis, maar een gedeelde ervaring. Daarom heb ik wat materiaal toegevoegd voor groepsbesprekingen wanneer het nuttig blijkt te zijn dit boek gezamenlijk te lezen.

Mensen van wie de theologische verbeelding net zo gevormd is als de mijne – naar keuze aangeduid als postliberaal of ecclesiaal, ondergedompeld in het ritme van liturgie, gebed en pastoraat, zich uitstrekkend naar de verworpenen en eenzamen, altijd op zoek naar de stemmen die de kerk steeds weer uitsloot – zulke mensen hebben over het algemeen geen boeken als dit geschreven. Wij waren altijd gewend te zeggen dat er geen argumenten zijn, alleen voorbeelden; geen apologetiek, alleen retoriek; geen grondbeginselen, alleen het leven van een doorsnee gemeenschap; geen fundament, alleen Jezus. Dat voel ik nog steeds zo. Maar ik ben me ervan bewust geworden hoe dergelijke

overtuigingen, hoe nederig we ze ook omarmen, arrogant of zelfgenomen kunnen overkomen. Ik houd er ook rekening mee dat wanneer christenen zich ongemakkelijk voelen bij de manier waarop mensen soms in het openbaar hun geloof uiten, de enige oplossing is hun een alternatief te bieden dat dichter bij hun eigen overtuigingen ligt. En dat probeert dit boek te doen. Het doel ervan is inspirerend, verfrissend, eerlijk, direct, overtuigend en levensveranderend te zijn – en tegelijkertijd gul, respectvol, nederig en niet overdreven. Sommige terreinen zullen een mysterie blijven, en niemand heeft er iets aan als we iets anders beweren.

Tijdens een recente cursus voor zoekenden stond een van de deelnemers stil bij een beschrijving van het sterven van Christus. Het verhaal had raakvlakken met haar eigen ervaring van alleen-zijn en met anderen zijn, en met de aan- en afwezigheid van God. Het eindigde met Christus' uitgespreide armen die zeggen: 'Ik heb je als een zegel op mijn arm gelegd, om je te laten zien dat liefde sterker is dan de dood.' Terwijl ze terugdacht aan haar verbijstering over wat haar tien jaar eerder over het kruis was verteld, en de weidsheid van dit nieuwe perspectief, barstte ze voor de groep in tranen uit en zei: 'Waarom heeft niemand mij dit eerder verteld?' Dit boek is voor haar geschreven, en voor velen zoals zij.

Is het christendom louter een sprookje? Of erger nog, een wreed verzinsel dat enkel verdeeldheid zaait tussen mensen? Deze vragen weerspiegelen het scepticisme van buitenstaanders en de twijfels van gelovigen. Volgens de gerenommeerde theoloog Samuel Wells ligt het antwoord op deze vragen niet in een luidruchtiger geloof dat de huidige scepsis overstemt; nee, het schuilt in een bescheidener geloof dat naar een grotere God wijst.

Wells behandelt in dit boek de tien grootste bezwaren tegen het christendom en biedt een vernieuwd verhaal om op een radicale, moedige en kwetsbare manier te geloven. Een waarachtig verhaal om mee te leven.

Samuel Wells is theoloog, predikant van St. Martin-in-the-Fields in Londen en gasthoogleraar christelijke ethiek aan het Londense King's College. Andere titels van zijn hand: *De toekomst die groter is dan het verleden*, *Hoe zullen we leven?* en *De gewonde God*.

ISBN 978 90 435 3915 9 • NUR 700

